

نقش حضرت زهرا(سلام الله علیه) در دفاع از ولایت

پژوهشگر: اسماء حسین پور^۱

چکیده

امامت و ولایت در اسلام از پایه های اصلی اعتقاد و زیر بنای زندگی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به شمار می آید. رویکرد حضرت زهرا(سلام الله علیها) به عنوان اولین حامی و مدافع ولایت بر حق الهی و آغازگر دفاع از حریم ولایت تعیین کننده محور ارزش های اجتماعی و سیاسی در حرکت تاریخ اسلام است. حضرت فاطمه(سلام الله علیها) شاهد انحراف در جامعه بود بنابراین نباید سکوت می کرد زیرا دفاع از ولایت یک تکلیف است. فاطمه(سلام الله علیها) از ولایت دفاع کرد و حتی جان خود را نیز در این راه گذاشت.

کلید واژه: حضرت علی(علیه السلام)، دفاع، ولایت، امامت

شخصیت هر کس تا حدود زیادی به جایگاه خانواده، شخصیت، اخلاق، والدین و محیط بستگی دارد و شالوده و اساس شخصیت فرزند را شکل می دهد. فاطمه (سلام الله علیها) پاره تن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان سرور همه زنان تاریخ حتی بر مریم برتری دارد. امامان معصوم که خود الگوی همگان در تمام ابعاد وجودی اند فاطمه زهرا (سلام الله علیها) را اسوه شایسته خویش معرفی می کنند. فاطمه (سلام الله علیها) نه تنها الگوی یک زن مسلمان و نمونه مکتب اسلام برای زنان است بلکه اسوه تمام جهانیان در ابعاد مختلف زندگی است. امامت و ولایت در اسلام از پایه های اصلی اعتقاد و زیر بنای زندگس سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به شمار می آید. کسی باید در رأس حکومت قرار گیرد که از نظر فقاقت، تقوا و تعهد در سطح بالا بوده و مدیری شجاع، زمانه شناس و مدبر باشد. مهم ترین و بزرگ ترین ستم بر حضرت علی (علیه السلام) غصب خلافت و مسائل پیرامون آن بود. از روزگاری که دیگران به شدت بر اوضاع مسلط بودند و اجازه مخالفت به کسی را نمی دادند حضرت زهرا (سلام الله علیها) با تمام قدرت از حق غصب شده امیر المؤمنین (علیه السلام) برخاست. مهم ترین دلیل شیعه بر ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) همان جریان فراموش نشدنی روز غدیر خم بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) امام علی (علیه السلام) را به امر پروردگار در برابر چشمان ده ها هزار نفر به خلافت و جانشینی پس از خود منصوب کرد. حضرت فاطمه (سلام الله علیها) که خود شاهد اعلام جانشینی حضرت از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود روی همین ماجرا اصرار و پافشاری می کرد. تکیه حضرت به حدیث غدیر خم دفاع از امامت و ولایت امیر مؤمنان (علیه السلام) است. چنان که محمود بن لبید سخنان حضرت را در کنار قبر حمزه نقل می کند که در ادامه به آن پرداخته شده است. حضرت زهرا (سلام الله علیها) در استمرار مبارزه کوتاهی نمی کرد و مردم را به یاد غدیر می انداخت. نقش حضور حضرت زهرا (سلام الله علیها) در کنار امام علی (علیه السلام) در جبهه مخالفین غاصبان ولایت خود نشانه ای بر حقانیت علی (علیه السلام) است. او از طریق مختلف برای دفاع از امامت سعی و کوشش کرد گاهی با بیان خطبه غرا و روشنگرانه عظمت و فضیلت مقام امامت و شخص امام علی (علیه السلام) را آشکار می ساخت، گاهی با منطق و استدلال امامت دوازده امام را به اثبات رساند و گاهی برای اثبات امامت امام علی (علیه السلام) به مصاحبه و دفاع پرداخت. او از یک طرف با روشنگری ها و بیان حقایق مردم را بیدار و هوشیار می کرد و از طرفی دیگر خطرات بزرگی را که اسلام و مسلمانان را تهدید می کرد به مردم گوش زد می فرمود. حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نقش مهم و بی نظیری در دفاع از ولایت ایفا کرد به طوری که اگر تلاش ها و ایثارگری های ایشان نبود، دشمنان اجازه نمی دادند مفاهیم ناب اسلام به نسل های آینده برسد و حضرت فاطمه (سلام الله علیها) در آن شرایط و با آن ظرفیت های محدودی که داشت نهایت استفاده را برای انجام رسالت و وظیفه خود در دفاع از اسلام و ولایت کرد.

دفاع جانانه حضرت از مقام والای ولایت و امامت نشان دهنده جایگاه ویژه این مقام در اسلام است و این مقصود و مفهوم را می‌رساند که اعتقاد به ولایت و دفاع از مقام ولایت به عنوان یک وظیفه و تکلیف به همه مسلمانان در طول تاریخ واجب است و عدم ولایت پذیری باعث منحرف شدن از خط صحیح اسلام ناب می‌شود. سرانجام حضرت فاطمه (سلام الله علیها) نخستین قربانی حکومت اسلامی شد.

تبارشناسی

پدر گرامی اش حضرت محمد(صلی الله علیه و آله)بهترین و والاترین فرستاده الهی است.همان شخصیت نورانی و پر افتخاری که خداوند در قران کریم بارها شخصیت وخصائص ممتاز او را ارج نهاده و با بهترین کلمات او را ستوده است.(حکیم،۱۳۹۶،ص۱۷) مادر گرامی اش حضرت خدیجه(سلام الله علیها) دختر خویله،نخستین همسر پیامبر گرامی(صلی الله علیه و آله)است.وی از پدر و مادر قریشی و از اصیل ترین خاندان جزیره العرب بوده است.فاطمه زهرا(سلام الله علیها) دختر پیامبر اسلام و همسر نخستین امام اسلام است.(حکیم،۱۳۹۶،ص۱۸)

قبل از ولادت

جبرئیل بر پیامبر نازل شد و دستور داد چهل شبانه روز از خدیجه دوری کند و به عبادت مشغول شود. پیامبر(صلی الله علیه و آله) نیزچهل شب به خانه نرفت و چهل شب تا صبح به عبادت مشغول بود و روزها را روزه بود.این چهل روز به سر آمد و جبرئیل نازل شد در حالی که غذایی از بهشت آورده بود.چهلمین روز را با غذای پاک بهشتی افطار کرد و شبانه روانه خانه شد و همان شب نور پاک فاطمه(سلام الله علیها) منعقد شد.(خاتمی،۱۳۹۳،ص۴۳)

وضع حمل حضرت خدیجه(سلام الله علیها)

هنگامی که خدیجه(سلام الله علیها)که زنی با شخصیت و معروف به بزرگی بود با پیامبر(صلی الله علی و آله) ازدواج کرد،زنان مکه با اوقطع رابطه کردند وگفتند او باجوان تهی دست ویتیمی ازدواج کرده و شخصیت خود راپایین آورده است.این وضع همچنان ادامه یافت تا اینکه خدیجه باردار شد وجنین اش کسی جز فاطمه زهرا(سلام الله علیها) نبود.به هنگام وضع حمل به سراغ زنان قریش فرستاد واز آنان خواست که در این ساعات حساس و پردرد و رنج به یاری او بیایند و تنهایش نگذارند،اما با این پاسخ رو به رو شد که تو سخن ما راگوش نکردی و با یتیم ابوطالب که مالی نداشت ازدواج نمودی، ما نیز به کمک تونخواهیم آمد.خدیجه از این پیام ناراحت شد،امادر دلش امید داشت که خدایش او راتنها نگذارد. ناگهان چهارزن را نزد خود دید،نگران شد.یکی از آن چهار زن صدا زد: نترس،غمگین نباش!پروردگارت ما را به یاری توفرستاده است.ما خواهران تو هستیم، من ساره ام،این آسیه همسر فرعون است که ازدوستان تو در بهشت خواهد بود؛آن دیگری مریم دختر عمران؛و این چهارمی را که می بینی خواهر موسی بن عمران،کلثوم است. ما آمده ایم که دراین ساعات یار و یاور توباشیم.(مکارم شیرازی،۱۳۹۵،ص۲۲-۲۳)

مونس مادر

هنگامی که خدیجه (سلام الله علیها) به حضرت زهرا (سلام الله علیها) حامله شد، فاطمه اطهر (سلام الله علیها) در رحم با مادر گفت و گو می کرد و او را امر به صبر می کرد. ولی خدیجه (سلام الله علیها) این موضوع را از پیامبر پنهان می داشت. تا اینکه یک روز پیامبر (صلی الله علیه و آله) نزد خدیجه (سلام الله علیها) آمد و شنید که آن بانو با فاطمه زهرا (سلام الله علیها) سخن می گوید. فرمود ای خدیجه با که سخن می گویی؟ خدیجه (سلام الله علیه) گفت: این بچه ای که در رحم من است با من سخن می گوید و مونس من است. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: آری این جبرئیل است که به من بشارت می دهد و می گوید این فرزند دختر من است. این فرزند نسلی است طیب و طاهر و مبارک، خدای توانا نسل مرا از این دختر برقرار و پایدار خواهد نمود. روزی امامان را از این دختر به وجود می آورد و آنان را پس از این که وحی پروردگار قطع شود در زمین خلیفه خویش قرار خواهد داد. (خشنود، ۱۳۹۶، ص ۱۸)

تاریخ ولادت

تاریخ نگاران در تاریخ ولادت زهرا (سلام الله علیها) مرضیه اختلاف نظر دارند. (حکیم، ۱۳۹۶، ص ۴۹) اما مشهود است در روز جمعه بیستم جمادی الثانی، سال پنجم بعثت متولد شد. (خشنود، ۱۳۹۶، ص ۱۸) ابوبصیر از امام صادق (سلام الله علیه) روایت کرده است: فاطمه (سلام الله علیها) روز بیستم جمادی الآخر سال چهل و پنجم ولادت پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) دیده به جهان گشود. ۸ سال در مکه و ۱۰ سال در مدینه اقامت گزید. (حکیم، ۱۳۹۶، ص ۴۶)

حضرت زهرا (سلام الله علیها) در قرآن

سوره کوثر

کوثر را به خیر بسیار فراوان معنا کرده اند. به ظاهر کوثر همه نعمت هایی را که خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) عنایت کرده، شامل می شود. خیر یاد شده به فزونی و دوام نسل ارتباط دارد. همه آگاه اند که نسل پاک پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) از ناحیه دختر بزرگوارش حضرت زهرا (سلام الله علیها) استوار یافته است. فخر رازی به روشنی گفته است: کوثر را به معنای فرزندان پیامبر دانسته اند. زیرا این سوره در نکوهش کسانی نازل شده است که به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به نداشتن فرزند پسر عیب جویی می کردند. (حکیم، ۱۳۹۶، ص ۲۴)

حضرت زهرا(سلام الله علیها) در خطبه فدکیه دو جمله در مورد امامت دارد که به خوبی می توان دیدگاه حضرت را در مورد امامت شناخت. جمله اول: «و طاعتنا نظاما و للمله» خداوند اطاعت از ما اهل بیت را واجب قرار داد برای آنکه سبب سامان یافتن ملت شود. جمله دوم: «وامامتنا امانا من الفرقه» خداوند امامت ما اهل بیت را واجب کرد برای جلوگیری کردن از تفرقه. مضمون این دو جمله این است که نظام یافتن و سامان پیدا کردن امت اسلامی در سایه امامت امام حق و اطاعت از اوست. حضرت زهرا(سلام الله علیها) تنها مسئله امامت را مطرح نمی کند بلکه اطاعت از امامت را هم مطرح می کند. چون امامی که اطاعت نشود نقشی ندارد. (لا رأی لمن لا یطاع)(خاتمی، ۱۳۹۳، ص ۱۵۵)

حضرت فاطمه(سلام الله علیها) نخستین معیار دشمن شناسی را دشمنی و مخالفت با اهل بیت رسول خدا(صلی الله علیه و آله) معرفی می کند و با صراحت می فرماید: هر کس با ما دشمنی کند، با خدا ستیزه نموده است و آن کسی که با ما مخالفت کند، با پروردگار رو دررو شده است و مخالفت ما عذابی دردناک و مجازات شدید الهی در دنیا و آخرت بر او واجب می گردد. (خشنود، ۱۳۹۶، ص ۲۵۱)

آتش زدن خانه حضرت علی(علیه السلام)

جناح پیروز سقیفه پس از بیعت گرفتن از برخی اصحاب به سرعت سراغ علی(علیه السلام) آمدند تا در اسرع وقت از او بیعت بگیرند. آن ها می دانستند که علی(علیه السلام) به خاطر حفظ اسلام و پیش گیری از تفرقه و اختلاف به جنگ متوسل نخواهد شد. از این رو آن بزرگوار را تحت فشار سختی قرار دادند و زشت ترین برخوردها را در نخستین روزهای رحلت پیامبر(صلی الله علیه و آله) با آن حضرت کردند. آنان در صدد این بودند به هر طریق ممکن ولو به قیمت کشتن ، مولای متقیان را به پذیرش حاکمیت خود وادار کنند، اما با مقاومت شدید حضرت زهرا(سلام الله علیها) مواجه شدند. مبارزه حضرت زهرا(سلام الله علیها) کار خلفا را بسیار دشوار ساخت زیرا آنان می دانستند اگر نسبت به دختر پیامبر(صلی الله علیه و آله) جسارت کنند پایه حکومتشان سست خواهد شد. تا فاطمه(سلام الله علیها) در قید حیات بود، آن ها نتوانستند از علی(علیه السلام) بیعت بگیرند، بنی هاشم نیز پس از رحلت فاطمه(سلام الله علیها) بیعت کردند. (خشنود، ۱۳۹۶، ص ۲۴۷) ابوبکر به عمر ماموریت داد به خانه فاطمه(سلام الله علیها) حمله کند و آنان را از خانه بیرون کند و اگر مقاومت کردند با آنان بجنگد. (قادری، ۱۳۹۴، ص ۱۷۹)

عمر هیزم خواست و با صدای بلند اعلان داشت: علی سوگند به آن کس که جانم در دست اوست از خانه بیرون بیا و گرنه آن را با ساکنانش به آتش خواهم کشید. به عمر گفتند: ابو حفص! فاطمه در این خانه حضور دارد گفت: باشد. آن گروه بر سر امیر المؤمنین (علیه السلام) که در جایگاه خود نشسته بود، ریختند و گردش را گرفتند و لباس وی را به گردش پیچیده، او را کشان کشان از خانه به سوی سقیفه، محل برگزاری مجلس ابوبکر بردند. فاطمه (سلام الله علیها) از بردن همسر خویش جلوگیری کرد و فرمود: به خدا سوگند! اجازه نمی دهم پسر عمویم را ظالمانه به سوی مسجد بکشانید. وای بر شما! چه زود به خدا و رسولش خیانت کردید و در حق ما اهل بیت ستم روا داشتید، با اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) شما را به پیروی و دوستی و محبت و اطاعت ما سفارش فرموده بود. عمر به قنفذ فرمان داد تا زهرا را بزند و قنفذ با تازیانه چنان زهرا را زد که جای تازیانه مانند بازو بندی بر روی بازوی ایشان باقی ماند. فاطمه زهرا (سلام الله علیها) که دست فرزندانش حسن و حسین (علیه السلام) را گرفته بود و همه زنان بنی هاشم وی را همراهی می کردند، از راه رسید. فاطمه (سلام الله علیها) فرمود: دست از همسرم بردارید! دست از پسر عمویم بردارید! به خدا سوگند سرم را برهنه می کنم و پیراهن پدرم را بر سر افکنده، شما را نفرین خواهم کرد ناقه صالح و بچه اش از من و فرزندانش در پیش گاه خدا عزیزتر نبودند. با افزایش احساسات و عواطف مردم و فریاد اعتراض برخی مردم، ابوبکر احساس خطر کرد و دستور داد علی (علیه السلام) را آزاد کنند. در این لحظه فاطمه (سلام الله علیها) خود را به علی رساند و حسن و حسین خود را به آغوش پدر افکندند و فاطمه (سلام الله علیها) رو به علی (علیه السلام) کرد و گفت روحم فدای تو جانم سپر بلای تو ای اباالحسن! در خوشی ها و سختی ها در کنار تو خواهم بود. سپس دست علی را گرفت و با خود برد. (حکیم، ۱۳۹۶، ص ۱۷۸-۱۷۵)

وصیت و تشیع جنازه حضرت فاطمه (سلام الله علیها)

فاطمه زهرا (سلام الله علیها) در دفاع از ولایت هنگام هجوم به خانه اش تا آن جا پیش رفت که پهلوی شکست و در خون نشست. محسنش سقط شد، میخ بر سینه اش نشست و دست و بازویش بر اثر ضربه تازیانه آسیب دید و کبود شد. (رفیعی، ۱۳۸۷، ص ۱۲۰) حضرت زهرا (سلام الله علیها) به امیر المؤمنین (علیه السلام) عرض کرد: آیا می توانی وصیت مرا عمل کنی؟ حضرت فرمود: آری انجام می دهم. فرمود وقتی من از دنیا رفتم مرا شبانه دفن کن و به ابوبکر و عمر خبر نده که نباید احدی از آنان که به من ظلم کردند و حق مرا گرفتند بر جنازه ام حاضر شوند و اجازه نده بر سر جنازه من نماز بخوانند؛ چرا که اینان دشمنان من و پیامبرند. شب که جاسوسان سراغ کار خود رفتند و چشم ها به خواب رفت مرا دفن کن. (خشنود، ۱۳۹۶، ص ۲۴۱) پس از نماز جنازه را دفن کردند و امیر المؤمنین محل قبر را با زمین اطراف یکسان نمود به طوری که محل آن شناخته نشد. (همان، ص ۲۴۲)

افشای خبر مرگ حضرت فاطمه (سلام الله علیها) موجب شد که شهروندان مدینه از مهاجرو انصار پشت در خانه حضرت ازدهام نمایند و به شدت از مرگ فاطمه (سلام الله علیها) گریه کنند و منتظر ماندند که پس از غسل و کفن بر پیکر او نماز بخوانند. (قادی، ۱۳۹۴، ص ۲۳۱) ناگهان شنیدند که مقداد خطاب به مردم گفت: دیشب فاطمه را دفن کردیم. از سوی دیگر مردم با چهل صورت قبر جدید در بقیع رو به رو شدند که به هم شباهت داشتند و قابل تشخیص نبودند. فریاد مردم بلند شد و یکدیگر را سرزنش کردند. عمر نگاهی به ابوبکر کرد و گفت: من به تو نگفتم برنامه دفن فاطمه را انجام می دهند. امام علی (علیه السلام) فرمود: به خدا قسم (فاطمه) به من وصیت کرده بود شما دو نفر بر سر جنازه او حاضر نشوید و من هم کسی نیستم که امر او و وصیتش را مخالفت کنم. (خشنود، ۱۳۹۶، ص ۲۴۳)

تاریخ شهادت

تردیدی نیست که وفات در سال یازده هجری اتفاق افتاده است. نقل کرده اند که فاطمه (سلام الله علیها) پس از پدر بزرگوارش ۹۵ یا ۷۵ روز کمتر زندگی کرده است. از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است: «فاطمه زهرا روز سه شنبه سوم جمادی الثانی سال یازدهم هجرت رحلت نمود». نیز از امام باقر (علیه السلام) روایت شده است: سن حضرت فاطمه (سلام الله علیها) هنگام شهادت هجده سال و ۷۵ روز بوده است. (حکیم، ۱۳۹۶، ص ۱۸۹)

نتیجه گیری

دفاع از ولایت و امامت یک تکلیف است و وظیفه هر کسی است که از این مقام دفاع کند. فاطمه (سلام الله علیها) نیز از این قاعده مستثنی نیست و با تمام وجود از ولایت و امامت دفاع می کند. فاطمه (سلام الله علیها) از علی (علیه السلام) دفاع می کند نه به این خاطر که او شوهرش است بلکه به این دلیل که او امیر المؤمنین و ولی امر مسلمین است دفاع می کند. اطاعت و تبعیت از ولایت واجب شرعی است. فاطمه (سلام الله علیها) از هیچ تلاشی فرو گذار نبود و سرانجام جان خود را در این راه دفاع کرد.

منابع

- ۱- اسحاقی، حسن، ۱۳۹۴، سبک زندگی فاطمی، چاپ اول، قم: نشر هاجر
- ۲- حکیم، منذر، ۱۳۹۶، درسنامه زندگانی و سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها)، چاپ هشتم، قم: نشر هاجر
- ۳- خاتمی، احمد، ۱۳۹۳، سیره فاطمی، چاپ اول، تهران: میسا
- ۴- خشنود، صدرالله، ۱۳۹۶، فاطمه الگوی زیستن، چاپ اول، شیراز: انتشارات شاهچراغ
- ۵- رفیعی، علی، ۱۳۷۸، درآمدی بر سیره فاطمی، چاپ سوم، قم: زمزم هدایت
- ۶- سبجانی صدر، حمید، ۱۳۹۳، هیجده ساله، چاپ اول، قم: نشر مطیع
- ۷- عسکری، مرتضی، ۱۳۸۸، سقیفه، به کوشش مهدی دشتی، تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر
- ۸- قادری، محمد تقی، ۱۳۹۴، من فاطمه نیستم، چاپ پنجم، قم: انتشارات مصایح
- ۹- محمدیان، محمد، ۱۳۹۳، فاطمه از نگاه علی، قم: نشر معارف
- ۱۰- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۹۵، زهرا برترین بانوی جهان، چاپ بیست و هفتم، قم: انتشارات سرور
- ۱۱- وحید خراسانی، حسین، ۱۳۹۶، حلقه وصل رسالت و امامت، چاپ هفتم، قم: نشر مدرسه باقرالعلوم